

ดร.สิงห์ทอง บัวชุม
DPA, ป.ด., ป.ศ., ป.ม.จ.ม., นว.

สถาบัน THE BEST CENTER

2145/7 ซ.รามคำแหง 43/1 ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2318-6868, 0-2314-1492 โทรสาร 0-2718-6274

คุณภาพทางวิชาการต้องมาที่ 1

www.thebestcenter.com; www.facebook.com/bestcentergroup

คู่มือเตรียมสอบ

กรมสรรพากร

เจ้าพนักงาน

สรรพากร

ปฏิบัติงาน

ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 จำนวน 85 ข้อ จำนวน 170 คะแนน ประกอบด้วย

- ความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักภาษีอากร และประมวลรัษฎากร
- ความรู้เกี่ยวกับกรมสรรพากร วิสัยทัศน์ พันธกิจ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และภารกิจ
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ข่าวสารด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของประเทศไทยและต่างประเทศในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 จำนวน 15 ข้อ จำนวน 30 คะแนน

- ทดสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ (Structure, Vocabulary, Reading Comprehension)

เปิดติวครบวงจร

ทุกหน่วยงานสอบ และติวทางไปรษณีย์

ติดต่อ 02-3186868, 02-3141492

ศูนย์รวมคู่มือเตรียมสอบและแนวข้อสอบ
มีวางจำหน่ายตามศูนย์หนังสือทั่วประเทศ
หรือ www.thebestcenter.com

E-book download

ติดต่อไลน์ Line ID : @thebestcenter

270.-

**คู่มือเตรียมสอบ
เจ้าพนักงานสรรพากรปฏิบัติงาน
กรมสรรพากร**

THE BEST CENTER
เดอะเบสท์ เซ็นเตอร์

ราคา 270.

คำนำ

คู่มือเตรียมสอบสำหรับตำแหน่ง เจ้าพนักงานสรรพากรปฏิบัติงาน กรมสรรพากร เล่มนี้ โดยทางสถาบัน THE BEST CENTER และคณะได้เรียบเรียงขึ้นเพื่อให้ผู้สมัครสอบใช้สำหรับเตรียมตัวสอบในการสอบแข่งขันฯ ในครั้งนี้

ดังนั้นทางสถาบัน THE BEST CENTER ได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้จัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับการเนื้อหา พ.ร.บ. ระเบียบและเจาะแนวข้อสอบเพื่อให้ผู้ที่สอบได้เตรียมตัวอ่านล่วงหน้า มีความพร้อมในการทำข้อสอบ

ท้ายนี้ คณะผู้จัดทำขอขอบคุณทางสถาบัน THE BEST CENTER ที่ได้ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดทำต้นฉบับนี้ ทำให้หนังสือเล่มนี้สามารถสำเร็จขึ้นมาเป็นเล่มได้ พร้อมกันนี้ คณะผู้จัดทำขออ้อมรับข้อบกพร่องใด ๆ อันเกิดขึ้นและยินดีรับฟังความคิดเห็นจากทุก ๆ ท่าน เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

THE BEST CENTER
เดอะเบสท์ เซ็นเตอร์

ขอให้โชคดีในการสอบทุกท่าน
ฝ่ายวิชาการสถาบัน The Best Center

www.thebestcenter.com

สารบัญ

➤ ความรู้เกี่ยวกับกรมสรรพากร	1
➤ ประวัติการจัดเก็บภาษีอากร	10
➤ ความรู้เกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	21
➤ ความรู้เกี่ยวกับภาษีเงินได้นิติบุคคล	69
➤ ความรู้เกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม	94
➤ ความรู้เกี่ยวกับภาษีสรรพสามิต	107
➤ ความรู้เกี่ยวกับอากรแสตมป์	121
➤ ความรู้เกี่ยวกับเลขประจำตัวผู้เสียภาษี	128
➤ ความรู้เกี่ยวกับ สิทธิและหน้าที่ผู้เสียภาษี	133
➤ ความรู้เกี่ยวกับการอุทธรณ์ภาษีอากร	137
★ แนวข้อสอบความรู้เกี่ยวกับภาษีอากร	142
★ แนวข้อสอบ พ.ร.บ. ให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ.2481 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 52 พ.ศ. 2562	152
★ แนวข้อสอบรวมชุดที่ 1.	161
★ แนวข้อสอบรวมชุดที่ 2.	178
★ แนวข้อสอบรวมชุดที่ 3.	195
★ แนวข้อสอบ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี	209
★ แนวข้อสอบความเข้าใจในการอ่านบทความ (Reading Comprehension)	214
★ แนวข้อสอบ คำศัพท์ (Vocabulary)	225
★ แนวข้อสอบ ไวยากรณ์ (Grammar) หรือโครงสร้าง (Structure)	238
★ แนวข้อสอบการสนทนา (Conversation)	252

 ความรู้เกี่ยวกับกรมสรรพากร

ประวัติการจัดตั้งและแบ่งส่วนราชการกรมสรรพากร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางแผนปฏิรูปการปกครองแล้ว ก็ได้ทรงวางระเบียบกิจการคลังใหม่โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งหรือรับผูกขาดขึ้นในปี พ.ศ. 2416 เพื่อเก็บรายได้ภาษีอากรของแผ่นดินมารวมไว้ ณ ที่แห่งเดียว ต่อมาจึงยกเป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีเสนาบดีประจำต่างหากในปีพ.ศ. 2435 การภาษีอากรก็ได้ทรงปรับปรุงใหม่ โดยแต่งตั้งข้าหลวงคลังไปประจำทุกจังหวัด และทุกมณฑลเพื่อทำหน้าที่เก็บภาษีอากรจากรายการโดยตรงแล้วรวบรวมรายได้ทั้งหมดส่งมารวมไว้ ณ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ รายการไม่ต้องเสียภาษีอากรมากนัก้อยลัคนันเหมือนแต่ก่อน ทั้งนี้ย่อมเป็นการปรับปรุงระบบการคลังอย่างยิ่งใหญ่ ทำให้ผลประโยชน์รายได้ของแผ่นดิน เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ในด้านรายจ่ายก็ทรงวางพิคัดอัตราเงินเดือนให้แก่ข้าราชการตามตำแหน่งเป็นที่แน่นอนแทนเงินเบี้ยหวัดที่จ่ายแต่เดิม และยังพระราชทานเบี้ยบำนาญแก่ข้าราชการเพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงชีพเมื่อรับราชการ ไม่ได้แล้ว อนึ่ง ในปี พ.ศ. 2439 พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำงานประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรก อันเป็นแบบฉบับที่จะต้องทำงานประมาณแผ่นดินสืบมาทุกปี

ครั้นปี พ.ศ. 2463 (ร.ศ.112) ประเทศไทยต้องประสบวิกฤตทางการเมืองอย่างหนัก ด้วยฝรั่งเศสยกกองทหารมารุกรานดินแดนฝั่งแม่น้ำโขง รัฐบาลจำเป็นต้องส่งทหาร ไปตั้งรับข้าศึกที่เมืองอุบลราชธานี ทำให้เมืองปราจีนบุรีมีความสำคัญ ทางด้านยุทธศาสตร์และทาง การเมืองขึ้น ฉะนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองปราจีนบุรีเป็นมณฑลขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ และโปรดให้พระยาอุทธรธรงค์ธฤทธ (สุกรี ชูโต) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ต่อมาในการประชุม สมุหเทศาภิบาลครั้งแรกในปี พ.ศ. 2438 พระยาอุทธรธรงค์ธฤทธ กราบทูลเสนาบดีกระทรวง มหาดไทยว่าอากรค่าน้ำในมณฑลปราจีนบุรี รัฐบาลได้รับเงินอากรเข้าพระคลัง น้อยกว่าเท่าที่ควรจะได้ เพราะนายอากรที่รับผูกขาด ไม่มีเวลาที่จะเก็บได้ทั่วถึง ถ้าให้สมุหเทศาภิบาลจัดเก็บอากรค่าน้ำ และ ให้รางวัลส่วนลดแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ให้เป็นพนักงานเก็บกำบ้านเก็บเงินจะได้เงินหลวงเพิ่มขึ้นอีกมากมาย เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยจึงนำความไปกราบทูลกรมขุนศิริธัชสังกาศ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติซึ่งไม่ทรงเห็นชอบด้วย ดังปรากฏข้อความในหนังสือสาส์นสมเด็จพระหัตถ์ถ้องสมเด็จพระยาดำรงฯซึ่งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น มีหนังสือทูลสมเด็จพระยานริศรานุ ลงวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2478 อธิบายเรื่องเปลี่ยนวิธีเก็บภาษีอากรดังนี้

"หลายปีมาแล้วเมื่อ เซอร์ เอดเวิร์ด กุก ยังเป็นที่ปรึกษากระทรวงพระคลัง วันหนึ่งมาหาหม่อมฉันที่วังวรดิศ พูดขึ้นว่า แ่ตรวจดูจำนวนเงินแผ่นดินที่ได้รับประจำปีย้อนถอยหลังขึ้นไปถึงรัชกาลที่ 5 เกิดประหลาดใจด้วยเห็นเงินจำนวนรายได้ตั้งแต่ ค.ศ. 1896 (พ.ศ. 2439) เพิ่มขึ้นปีละมากๆ ไปตรวจดูทางภาษีอากร ก็ไม่ปรากฏว่าในระหว่างนั้นรัฐบาลได้ตั้งภาษีอากรอย่างใดขึ้นใหม่ หรือเพิ่มพิคัดอัตราภาษีเก่าอย่างใดอีก คิดไม่เห็นว่าเป็นเงินแผ่นดินเพิ่มขึ้นมากมายด้วยเหตุใด ถ้ามองพวกข้าราชการกระทรวงพระคลังที่รับราชการอยู่ในเวลานี้ก็ไม่มีใครรู้ แก่นึกว่าบางทีหม่อมฉันจะทราบเหตุเพราะตัวหม่อมฉันทำราชการในสมัยนั้นจึงมาถาม หม่อมฉันตอบว่า

เหตุที่เงินแผ่นดินได้มากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2439 นั้น หม่อมฉันทราบอยู่พอจะอธิบายได้ แต่นึกขวยใจอยู่น้อยด้วยเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับตัวหม่อมฉันอยู่บ้าง ขออย่าให้แกเข้าใจว่าหม่อมฉันเลาอาวดดีสำหรับตัว เพราะที่จริงเป็นความคิดและช่วยกันทำหลายคน แล้วหม่อมฉันจึงเล่าเรื่องตามที่เป็นมาให้เซอร์ เอ็ดเวิร์ด กุก ฟิงก์ ฟอโจ แต่เรื่องที่หม่อมฉันเล่านั้นยังไม่เคยจดลงเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะเมื่อเซอร์ เอ็ดเวิร์ด กุก มาถามยอดจำนวนเงินด้วยวาจา หม่อมฉันจำจำนวนเงิน ไม่ได้ ฟิงมาพบบัญชีจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นครั้งนั้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ หม่อมฉันจึงเห็นควรที่จะเขียนทูลบรรเลงในจดหมายประจำสัปดาห์ ได้เรื่องอันเป็นมูลเหตุมีดังกล่าวต่อไปนี้

เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้หม่อมฉันเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อ ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) นั้นทรงพระราชดำริถึงลักษณะการปกครองหัวเมืองที่จะจัดต่อไปในภายหน้าเป็นยุค 3 ข้อ คือ

ข้อ 1 จะรวบรวมการบังคับบัญชาหัวเมือง ซึ่งเคยแยกกันอยู่ 3 กระทรวงคือ มหาดไทย กลาโหม กรมท่า ให้มารวมอยู่ในกระทรวงมหาดไทยเพียงกระทรวงเดียว

ข้อ 2 จะรวมหัวเมืองจัดเป็นมณฑลตามสมควรแก่ภูมิภานา ให้สะดวกแก่การปกครองและมีสมุหเทศาภิบาลบังคับบัญชาการทุกมณฑล

ข้อ 3 การเปลี่ยนแปลงที่ทรงพระราชดำริ จะค่อยจัดไปเป็นขั้นๆมิให้เกิดการยุ่งเหยิงในการเปลี่ยนแปลง

ในปีแรก หม่อมฉันเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเป็นแต่ศึกษาหาความรู้ราชการในกระทรวง กับออกไปตรวจตามหัวเมืองฝ่ายเหนือซึ่งภายหลังจัดเป็นมณฑลอยุธยา มณฑลนครสวรรค์ มณฑลพิษณุโลก กับทั้งเมืองสุพรรณบุรี (เวลานั้นเมืองนครชัยศรียังขึ้นอยู่กรมท่า) เพื่อหาความรู้มาคิดกระทำการที่จะจัดต่อไป ครั้นปีต่อมาถึง ร.ศ.112 (พ.ศ. 2436) เผลอเกิดเหตุวิวาทกับฝรั่งเศส จะต้องส่งทหารไปเมืองอุบลทางเมืองปราจีนบุรีเพื่อจะให้สะดวกแก่การส่งทหาร จึงโปรดให้จัดตั้งมณฑลปราจีนขึ้นก่อนและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาฤทธิรงค์ธรรมา (ศุภร ฐิต) เป็นสมุหเทศาภิบาลคนแรก ต่อมาอีกปีหนึ่งจึงตั้งมณฑลอยุธยา มณฑลนครสวรรค์ มณฑลพิษณุโลกและตั้งมณฑลอื่นในปีต่อมา

ในสมัยนั้น การเก็บภาษีอากรทั้งที่กรุงเทพฯและตามหัวเมืองยังใช้วิธีกระทรวงพระคลังเรียกประมูลให้มีผู้รับผูกขาดไปเก็บภาษีอากรต่างๆ ทุกปี พระยาฤทธิรงค์ฯได้ไปจัดมณฑลปราจีนก่อนมณฑลอื่นอยู่ปีหนึ่ง รู้การในท้องที่ดีกว่าสมุหเทศาภิบาลคนอื่น เมื่อมีการประชุมสมุหเทศาภิบาลครั้งแรกในพ.ศ. 2438 พระยาฤทธิรงค์ฯมาบอกหม่อมฉันว่าอากรค่าน้ำในมณฑลปราจีนเงินหลวงที่ได้เข้าพระคลังยังน้อยกว่าที่ควรจะได้อยู่มาก เพราะนายอากรที่รับผูกขาดไป มีเวลาที่จะเก็บเฉพาะปีหนึ่ง ต้องรีบจัดเก็บให้ได้กำไรภายในเวลาที่ตนมีอำนาจ เพราะฉะนั้นใครจะเชื่อว่าประมูลก็ต้องกะจำนวนเงินให้ได้ต่ำด้วยกลัวขาดทุน ยกตัวอย่างดังอากรค่าน้ำเมืองปราจีนบุรีมีผู้รับประมูลเสนอเพียงปีละ 2,400 บาทเท่านั้น แม้จำนวนเงินเพียงเท่านั้น ใครเป็นนายอากร ยังต้องไปใช้วิธีเก็บเลี้ยงพระราชบัญญัติ เช่น คิดอุบายว่ากล่าวให้ราษฎรยอมเสียค่าน้ำเหมาตามคร้วเรือน เป็นต้น เพื่อจะได้เงินโดยเร็ว แต่ที่จริงนั้นนายอากรเก็บค่าน้ำได้แต่ราษฎรที่อยู่ใกล้ๆ พวกที่อยู่ห่างไกลออกไปนายอากรก็ไม่สามารถจะเก็บไปถึง ยังมีคนที่ไม่ต้องไปเสียภาษีอากรค่าน้ำอยู่โดยมาก พระยาฤทธิรงค์ฯเห็นว่าถ้าให้เทศาภิบาลเก็บอากรค่าน้ำให้ส่วนลดแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ใช้เป็นพนักงานเก็บ จะได้เงินหลวงเพิ่มขึ้นอีกมากหม่อมฉันเห็นชอบ

ด้วยจึงนำความไปพูล กรมขุนศิริราชสังกาศซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังอยู่เวลานั้น ท่านไม่ทรงเห็นชอบด้วย ตรัสว่า นายอากรไม่ส่งเงินฉันเอาตัวขังได้ ถ้าเทศาฯไม่ส่งเงิน ฉันเอามาขังไม่ได้ เงินหลวงก็จะสูญ เมื่อท่านตรัสอย่างนั้นหม่อมฉันก็สนใจ ต่อมาเมื่อใกล้จะสิ้นปี วันหนึ่งกรมขุนศิริราชฯเสด็จมาหาหม่อมฉันที่ กระทรวงมหาดไทย ตรัสถามว่าที่พระยาอุทธรธรงค์จะรับเก็บอากรค่าน้ำเมืองปราจีนบุรี จะรับได้จริงๆหรือ หม่อมฉันพูลถามว่าเหตุใดจึงจะกลับโปรดให้พระยาอุทธรธรงค์เก็บอากรค่าน้ำ ตรัสบอกว่านายอากรเดิมร้องขาดทุน ขอลดเงินอากรค่าน้ำเมืองปราจีนบุรี ผู้อื่นที่ไม่มีใครเข้าประมูลดูเหมือนจะนัดแนะกันโกงกระทรวงพระคลัง จึงทรงพระดำริเปลี่ยนมาให้เทศาฯเก็บ หม่อมฉันพูลถามว่าจะต้องพระประสงค์ให้ส่งจำนวนเงินสักเท่าใด ตรัสตอบว่าเพียงเท่าที่นายอากรผูกขาดไปปีก่อน อย่าให้เงินหลวงลดลงก็พอพระหฤทัย หม่อมฉันจึงบอกไปยังพระยาอุทธรธรงค์ตอบมาว่าจะรับเก็บและจะส่งเงินหลวงให้ได้เท่าที่นายอากรผูกขาด เสนอมาให้หม่อมฉันทำความเข้าใจกับกระทรวงพระคลัง ข้อหนึ่งว่า ถ้าเทศาฯเก็บเงินอากรค่าน้ำได้มากกว่าจำนวนที่นายอากรรับผูกขาดขึ้นไปเท่าใด ขอให้กระทรวงพระคลังอนุญาต ให้กระทรวงมหาดไทยใช้เงินที่เพิ่มขึ้นบ้าง ปลุกสร้างสถานที่ว่าการและที่พักข้าราชการในมณฑลปราจีนซึ่งต้องการเงินอยู่ หม่อมฉันไปพูลกรมขุนศิริราชฯ ก็ทรงยอมทำตามคำพระยาอุทธรธรงค์ แต่การที่มอบอำนาจให้เทศาฯเก็บอากรค่าน้ำครั้งนั้นอยู่ข้างแปลก ด้วยกรมขุนศิริราชฯมีรับสั่งให้ออกท้องตรา ทวงอายุภักย์ กระทรวงการคลัง ตั้งให้พระยาอุทธรธรงค์เลข เป็นขุนมัจฉาฯ (สรวีว่ากระไรหม่อมฉันจำไม่ได้) ตำแหน่งนายอากรค่าน้ำเมืองปราจีนบุรี พระยาอุทธรธรงค์ยังคุ้ยคว้าอยู่จนกว่าตัวแก่คนเดียวที่เป็นพระยาภิรมย์พานทองแล้วได้เลื่อนเป็นขุนและว่ายังเก็บท้องตรากระทรวงพระคลังฉบับนั้นไว้เป็นที่ระลึก เพราะเหตุใดกรมขุนศิริราชฯท่านจึงทรงทำเช่นนั้น มาคิดดูภายหลังจึงเห็นว่าท่านเตรียมเผื่อพระยาอุทธรธรงค์จะทำไม่ได้ดังรับปีหน้าจะได้ตั้งคนอื่นได้สะดวกไม่ต้องขอโอนหน้าที่จากกระทรวงมหาดไทย แต่พระยาอุทธรธรงค์เก็บเงินอากรค่าน้ำเมืองปราจีนบุรี ได้มากกว่าจำนวนเงินที่นายอากรเคยเก็บรับผูกขาดหลายเท่า กระทรวงมหาดไทยก็เริ่มเลเห็นว่าการที่จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลอาจจะจัดการเก็บเงินภาษีอากรซึ่งเป็นวิธีรัฐบาลเก็บเอง ให้เงินผลประโยชน์แผ่นดินเพิ่มขึ้น ได้อีกมาก แต่ยังไม่ทันไปพุดกับกระทรวงพระคลังกรมขุนศิริราชฯเสด็จออกจากตำแหน่งเสนาบดี กระทรวงพระคลังเสียก่อนจึงยังมิได้จัดการแก้ไขอย่างไร

พอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสด็จมาเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังทราบเรื่องพระยาอุทธรธรงค์เก็บอากรค่าน้ำ ก็ทรงเลื่อมใสในการเปลี่ยนแปลงนั้น แล้วอนุญาตให้เทศาฯเริ่มจัดการเก็บภาษีอากรและต่อมากรมหมื่นมหิศรฯให้กรมสรรพากรเป็นพนักงานเก็บภาษีอากร และพาฝรั่งผู้ชำนาญเข้ามาจัดระเบียบ ได้มิสเตอร์เกรแฮมมาเป็นเจ้ากรมสรรพากรใน โอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงนครบาลได้มิสเตอร์ไยล์ (ซึ่งภายหลังได้เป็นพระยาอินทรมนตรีศรีจันทรกุมาร) เป็นเจ้ากรมสรรพากรนอก โอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย ตั้งหน้าจัดวิธีเก็บอากรด้วยเลิกผูกขาดเปลี่ยนเป็นรัฐบาลเก็บเองเป็นอย่างไรมา และการที่จัดนั้นค่อยจัดขยายออกไปเป็นมณฑลๆ จำนวนเงินจึงได้เพิ่มขึ้นเป็นรายปี"

➢สถานที่ตั้งกรมสรรพากร

ในระหว่างที่พระยาอินทรมนตรีศรีจันทรกุมาร ได้เข้าดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากร ตั้งแต่วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2458 จนถึงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2472 มีภาษีอากรประเภทสำคัญ ๆ ที่จัดเก็บอยู่หลายอย่าง คือ

เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2491 ได้โปรดเกล้าฯแต่งตั้งหลวงอาภิศาลกิจดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรคนที่ 4 และได้ย้ายที่ทำการกรมสรรพากร จากวังกรมพระกำแพงเพชรฯ มาอยู่ที่หัวถนนจักรพงษ์ เป็นอาคารโคตเด่นที่สุดในสมัยนั้น ครั้นปฏิบัติราชการ ณ อาคารนี้มาช่วงเวลาหนึ่ง ในสมัยของ นายหิรัญ สูตะบุตร อธิบดีกรมสรรพากรคนที่ 5 ของกรมสรรพากร ฟังตรงกันข้ามได้เกิดศึกที่ทำการใหม่ สูง 6 ชั้น ใช้เป็นที่ทำงานของกรมสรรพาสमित แต่ด้วยเหตุขัดข้องบางประการ กรมสรรพาสमितจำเป็นต้องย้ายที่ทำการ ไปอยู่ราชวัตร และได้ยกศึกที่ทำการให้กรมสรรพากร ทำให้กรมสรรพากรมีศึกที่ทำการของผู้บริหารใหม่ ณ ฟังตรงข้ามกับอาคารหลังเก่า เรียกโดยทั่วไปว่า ตึกใหม่ อาคารหลังใหม่ นอกจากเป็นที่เชิดหน้าชูตาในสมัยนั้น แล้ว ตึกใหม่ยังเป็นสถานที่ทำงานของผู้บริหารของกรมสรรพากรอีกด้วย ทั้งตึกเก่าและตึกใหม่เป็นอาคารที่ทำการของกรมสรรพากรมาเป็นเวลานานกว่า 30 ปี กรมสรรพากรมีความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ จนกระทั่งมีเหตุการณ์จลาจลในระหว่างวันที่

17 ถึง 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ณ บริเวณท้องสนามหลวงและถนนราชดำเนินด้าน โรงแรมรอยัล เป็นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้กรมสรรพากรอาคารถูกเพลิงไหม้ชำรุดเสียหายไม่อาจใช้การได้ ข้าราชการและลูกจ้างต้องแยกย้ายกันไปปฏิบัติหน้าที่ยังสถานที่ต่างๆ กันเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะสร้างกรมสรรพากรใหม่ กล่าวคือ กองอุทธรณ์ กองคดีภาษีอากร กองสืบสวนและประมวลหลักฐาน กองตรวจภาษีอากรและกองปฏิบัติการกลาง ไปอาศัยยังศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ถนนรัชดาภิเษก เขตคลองเตย เป็นสถานที่ทำงาน ส่วนผู้บริหารระดับสูงของกรมสรรพากร กองกฎหมาย กองคลัง กองการเจ้าหน้าที่และศูนย์ฝึกอบรม ไปอาศัยอาคารสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง ณ กระทรวงการคลัง คลองประปา สามเสน เป็นสถานที่ทำงาน สำหรับกองอากรและพัสดุ กองบริหารงานกรรมวิธีภาษี กองนโยบายและแผน ไม่ได้รับผลกระทบจึงไม่เสียหาย คงปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่เดิมคือ ตึกเก่า ถนนจักรพงษ์

ต่อมาอีก 6 เดือน กรมสรรพากรพิจารณาเห็นว่า สถานที่ทำงานกระจุกกระจายกันอยู่เช่นนี้ ย่อมไม่สะดวกในการบริหารงาน จึงขอเช่าอาคารที่ทำการของธนาคารทหารไทย ถนนพญาไท เขตราชเทวี และอาคารพญาไท พลาซ่า ซึ่งอยู่ติดกับอาคารธนาคารทหารไทยให้เป็นี่ทำงานของ กรมสรรพากรหน่วยงานต่างๆ จึงมีโอกาสมาร่วมกันอีกครั้งแต่ก็เป็นการชั่วคราว

สำหรับการก่อสร้างอาคารที่ทำการถาวรหลังใหม่ของกรมสรรพากรนั้น ได้เริ่มต้นขึ้นในสมัยนายบัณฑิต บุญยะปานะ เป็นอธิบดีกรมสรรพากร และ ม.ร.ว.จตุมงคล โสณกุล ซึ่งเป็นอธิบดีกรมสรรพากรระหว่างปี พ.ศ. 2535-2538 ได้สานต่อโดยได้รับอนุมัติเงินงบประมาณค่าก่อสร้างเป็นจำนวนเงิน 1,500 ล้านบาท สถานที่ก่อสร้างอยู่ในที่ดินของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกรมประชาสัมพันธ์ได้เช่าจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในบริเวณซอยอารีย์สัมพันธ์ ถนนพหลโยธิน จำนวน 19 ไร่ โดยบริษัท ดีไซน์ดีเวลลอป จำกัด เป็นผู้ออกแบบ มีอาคาร 4 หลังประกอบด้วย อาคารที่ทำการ เป็นตึก 29 ชั้น อาคารศูนย์คอมพิวเตอร์สูง 8 ชั้น อาคารฝึกอบรมและที่พักผู้ฝึกอบรม เป็นตึก 7 ชั้น และ อาคารจอดรถ สูง 8 ชั้น โดยบริษัทเกษมกิจ คอนสตรัคชั่น จำกัด เป็นผู้ก่อสร้าง และได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2537 โดย นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้นเป็นประธานในพิธี อาคารกรมสรรพากรสร้างแล้วเสร็จส่งมอบให้กรมสรรพากรเมื่อ วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2540 เจ้าหน้าที่ของกรมสรรพากร ได้เริ่มเข้ามาทำงานตั้งแต่วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป จนครบทุกหน่วยงาน

อาคารที่ทำการของกรมสรรพากรนี้ มีสิ่งที่น่าสนใจอยู่หลายประการกล่าวคือ ตัวอาคารทุกอาคารติดกระจก 2 ชั้น เพื่อป้องกันความร้อนเข้าสู่ภายในอาคาร โดยระบบระบายอากาศในระหว่างกระจกชั้นนอกกับชั้นในเพื่อให้เกิดความเย็น เป็นการประหยัดพลังงานภายในอาคารและยังไม่ทำให้อากาศร้อนสะสมไปยังบริเวณข้างเคียงอีกด้วย ระบบไฟเบอร์ออปติกเดินสายไฟได้พรมเพื่อความทันสมัยและสวยงาม สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ครบครัน ไม่ว่าจะเป็นโรงอาหารที่กว้างขวางและทันสมัย ธนาคาร ไปรษณีย์ สหกรณ์ ห้องพยาบาล รวมทั้งลานจอดเฮลิคอปเตอร์บนชั้นดาดฟ้าของอาคารที่ทำการ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการจราจรเมื่อเกิดความจำเป็นเร่งด่วน รวมทั้งเป็นการรักษาความปลอดภัยในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุ ก็จะสามารถเคลื่อนย้ายผู้ที่อยู่ในอาคาร ได้อย่างรวดเร็ว

ดังนั้น ลำดับเหตุการณ์สถานที่ตั้งของกรมสรรพากรตั้งแต่เริ่มแรกนั้นจึงเริ่มเมื่อพระยาอินทรมนตรีจันทร์กุมาร เป็นอธิบดีท่านแรกของกรมสรรพากร สถานที่ตั้งของกรมอยู่ที่ถนนสี่พระยา ลำดับต่อมา พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย อธิบดีท่านที่ 2 ได้ย้ายที่ทำการจากถนนสี่พระยามาอยู่ที่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาหม่อมเจ้าวิมาวาทย์รัษฎะพิพัฒน์ อธิบดีท่านที่ 3 ได้ย้ายที่ทำการมาอยู่ที่วังกรมพระกำแพงเพชรและในสมัยของหลวงอาจพิศาลกิจ อธิบดีท่านที่ 4 กรมสรรพากรจึงได้ย้ายมาอยู่ที่ถนนจักรพงษ์ซึ่งมีเพียงตึกเก่าและได้รับมอบอาคารที่ทำการเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหลัง ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับอาคารหลังเก่า ในสมัยของนาย หิรัญ สุตะบุตร อธิบดีกรมสรรพากรท่านที่ 5 ซึ่งกรมสรรพากรใช้อาคารทั้งสองหลังนี้ (ทั้งตึกเก่าและตึกใหม่) เป็นสถานที่ทำการเป็นเวลาต่อมากว่า 30 ปี มีอธิบดีเข้ามาบริหารงาน รวม 8 ท่าน โดยนายบัณฑิต บุญยะปานะ เป็นอธิบดีท่านสุดท้ายที่ได้ใช้ตึกนี้เป็นที่ทำงานก่อนเกิดเพลิงไหม้

กรมสรรพากร ได้มีโอกาสมีอาคารที่ทำการของตนเองอีกครั้งหนึ่งด้วยคำริและความอุตสาหะวิริยะของ ม.ร.ว. จัตุมงคล โสณกุล โดยได้พยายามทุกทาง ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ด้านงบประมาณ ด้านสิ่งแวดล้อม รวมตลอดถึงด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทำการติดต่อกับหน่วยงานต่างๆเพื่อให้กรมสรรพากรได้มีโอกาสมีตึกที่ทำการเป็นของตนเอง และเมื่อได้ก่อสร้างเสร็จแล้วก็สามารถรองรับส่วนราชการใหม่ที่เกิดขึ้นจากการแบ่งส่วนราชการในปี พ.ศ. 2539 ได้ทันท่วงที ซึ่งได้มีการย้ายเข้าทำงานตั้งแต่วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

➤ประวัติการจัดเก็บภาษีอากร

ตามหลักฐานในประวัติศาสตร์ที่อ้างอิงได้เกี่ยวกับประวัติการจัดเก็บภาษีอากรของชาติไทย คือศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งอยู่ในยุคสมัยกรุงสุโขทัย แต่ความเป็นมาก่อนยุคสุโขทัยได้เคยมีการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงลักษณะประวัติศาสตร์การปกครองของชาติไทย ซึ่งคาดว่าจะการจัดเก็บภาษีอากรน่าจะเป็นวิวัฒนาการมาจากผลของการก่อสร้างราชอาณาจักรในยุคแรกของชนชาติไทย ที่ต้องมีการรวบรวมเป็นสงครามกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง เมื่อมีการรวบรวมก็จะมีการกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สิน หลังจากนั้นก็จะให้ประเทศผู้แพ้ที่อยู่ภายใต้การปกครองจัดส่งเครื่องบรรณาการมามอบให้ ซึ่งลักษณะการได้มาซึ่งรายได้และทรัพย์สินข้างต้นเป็นการนำรายได้จากนอกราชอาณาจักรเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งอาจถือว่าเป็นรูปแบบการจัดเก็บภาษีประเภทหนึ่ง และในขณะเดียวกันการที่จะให้ราชอาณาจักรมีการปกครองที่เข้มแข็ง มีการพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รัฐจำเป็นต้องจะมีการเกณฑ์แรงงานภายในประเทศ เพื่อเข้ามาทำนุบำรุงประเทศ ทั้งในด้านการก่อสร้างอาคารวัตถุ การขุดคลอง ถนนหนทางต่างๆทั้งนี้โดยการเกณฑ์แรงงาน อาจถือเป็นรูปแบบการเก็บภาษี ที่ไม่เป็นตัวเงินประเภทหนึ่งเช่นกัน จนกระทั่งต่อมาเมื่อมีการพัฒนามีการนำระบบเงินตรามาใช้ในการแลกเปลี่ยนในราชอาณาจักร ถ้าผู้ที่ถูกเกณฑ์เป็นแรงงานต้องการประกอบอาชีพเป็นอิสระก็อาจนำเงินตราที่หามาได้มาใช้กับรัฐหรือเจ้าขุนมูลนายเพื่อขอความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ อันเป็นก้าวหนึ่งของการเริ่มเป็นระบบการจัดเก็บภาษีอากรในระยะต่อมา

จากลักษณะของการหารายได้และการเกณฑ์แรงงานมาใช้ในการพัฒนาประเทศ จนเริ่มก้าวเข้ามาสู่ระบบการเสียภาษีอากรให้กับรัฐข้างต้นเป็นเพียงการวิเคราะห์ถึงวิวัฒนาการของระบบภาษีของชาติไทย โดยอิงกับรูปแบบการปกครองเท่านั้น แต่ตามบทความนี้จะเน้นเฉพาะประวัติการจัดเก็บภาษีอากรในส่วนที่มีหลักฐาน

อ้างอิงได้ โดยเป็นหลักฐานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาว่า ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการในการจัดเก็บภาษีเป็นอย่างไรมาจนถึงปัจจุบัน

➤ **วิสัยทัศน์**

“จัดเก็บภาษีทันสมัย ใส่ใจบริการ ยึดมั่นธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมไทย”

➤ **พันธกิจ**

1. จัดเก็บภาษีอากรให้ได้ตามประมาณการ
2. ยกระดับการให้บริการและสร้างความสมัครใจในการเสียภาษี
3. เสนอแนะการใช้นโยบายทางภาษีอากรต่อกระทรวงการคลัง

➤ **วัตถุประสงค์หลัก**

1. จัดเก็บภาษีในระดับที่เหมาะสมและทั่วถึง ด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำของกรมสรรพากรและของผู้เสียภาษี
2. มุ่งพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยให้แข่งขันกับต่างประเทศได้
3. สร้างความเข้าใจของผู้เสียภาษีในการที่เห็นว่าผู้อื่นเสียภาษีถูกต้องครบถ้วน
4. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ มีประสิทธิภาพและเที่ยงธรรม

➤ **ค่านิยม**

I : Integrity จริยธรรมและจรรยาบรรณ

A : Accountability ความรับผิดชอบ

M : Mastery ความเป็นมืออาชีพ

R : Respect and Responsiveness การให้เกียรติและ สนองต่อลูกค้า

D : Development การพัฒนาและ คิดค้นสิ่งใหม่

➤ **แผนปฏิบัติการการกรมสรรพากรประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2563**

ROADMAP DIGITAL RD 2020

พ.ศ. 2559-2560

1. สร้างค่านิยม
2. จัดทำสถาปัตยกรรมองค์กร (EA)
3. ทบทวนกระบวนการงานทั้งระบบ
4. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT และการเชื่อมโยงฐานข้อมูล
5. พัฒนาระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ใหม่

พ.ศ. 2561-2562

1. การให้บริการ e-Filing เป็น 70% ของทุกประเภทภาษี
2. การขออนุมัติอนุญาตเปลี่ยนเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ 50% ของทั้งหมด
3. นำร่องสำนักงาน Paperless
4. มีสถาบันพัฒนาความรู้ทางภาษีอย่างมืออาชีพ

5. ได้รับรางวัลความโปร่งใสจากหน่วยงานภายนอก

พ.ศ. 2563

1. มีฐานข้อมูลผู้เสียภาษีครอบคลุมด้านรายได้/รายจ่าย
2. การให้บริการ e-Filing เป็น 100 % ของทุกประเภทภาษี /ให้บริการแบบ One Click Service
3. เป็นหน่วยงานบริการอัจฉริยะ (Intelligent Service Unit) /RD Platform
4. RD Virtual Office (Office Mobility)
5. มีวัฒนธรรมองค์กรเข้มแข็ง

➤ ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1. รักษาเสถียรภาพทางรายได้ภาษีอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2. พัฒนาระบบการบริหารและการบริการเพื่อเสริมสร้างการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 3. เสริมสร้างธรรมาภิบาลและสภาพแวดล้อมการทำงานในองค์กร

➤ กรอบแนวคิด

1. การเสริมสร้างการปฏิบัติทางภาษีให้ถูกต้อง (Tax Compliance)
2. การลดต้นทุนในการปฏิบัติทางภาษีและต้นทุนในการจัดเก็บภาษี (Reduce Compliance and Collection Cost)
3. การเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ (Business Competitiveness)
4. การเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยและเสถียรภาพของระบบ ICT (Sustainable and Secured ICT)
5. การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กร (Good Governance)
6. การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการทำงาน (Happy Workplace)

THEME DIGITAL RD

• มุ่งพัฒนาเครื่องมือนวัตกรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการบริหารจัดการและให้บริการเพื่อให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส

• มีการทบทวนกระบวนการงาน (Review Business process) กฎระเบียบต่างๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

• ดำเนินการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดต้นทุน ลดขั้นตอน ลดกระดาษและมีประสิทธิภาพ

• ตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยเฉพาะการเข้าสู่

ยุคเศรษฐกิจดิจิทัล

➤ โครงสร้าง

ประวัติการจัดเก็บภาษีอากร

ตามหลักฐานในประวัติศาสตร์ที่อ้างอิงได้เกี่ยวกับประวัติการจัดเก็บภาษีอากรของชาติไทย คือศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งอยู่ในยุคสมัยกรุงสุโขทัย แต่ความเป็นมาก่อนยุคสุโขทัยได้เคยมีการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงลักษณะประวัติศาสตร์การปกครองของชาติไทย ซึ่งคาดว่า การจัดเก็บภาษีอากรน่าจะเป็นวิวัฒนาการมาจากผลของการก่อสร้างราชอาณาจักรในยุคแรกๆของชนชาติไทย ที่ต้องมีการรวบรวมเป็นสงครามกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง เมื่อมีการรวบรวมก็จะมีการกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สิน หลังจากนั้นก็จะให้ประเทศผู้แพ้ที่อยู่ภายใต้การปกครองจัดส่งเครื่องบรรณาการมามอบให้ ซึ่งลักษณะการได้มาซึ่งรายได้และทรัพย์สินข้างต้นเป็นการนำรายได้จากนอกราชอาณาจักรเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งอาจถือว่าเป็นรูปแบบการจัดเก็บภาษีประเภทหนึ่ง และในขณะเดียวกันการที่จะให้ราชอาณาจักรมีการปกครองที่เข้มแข็ง มีการพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รัฐจำเป็นต้องจะมีการเกณฑ์แรงงานภายในประเทศ เพื่อเข้ามาทำนุบำรุงประเทศ ทั้งในด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุ การขุดคลอง ถนนหนทางต่างๆทั้งนี้โดยการเกณฑ์แรงงาน อาจถือเป็นรูปแบบการเก็บภาษี ที่ไม่เป็นตัวเงินประเภทหนึ่งเช่นกัน จนกระทั่งต่อมาเมื่อมีการพัฒนาจนมีการนำระบบเงินตรามาใช้ในการแลกเปลี่ยนในราชอาณาจักร ถ้าผู้ที่ถูกเกณฑ์เป็นแรงงานต้องการประกอบอาชีพเป็นอิสระก็อาจนำเงินตราที่หามาได้มาใช้ให้กับรัฐหรือเจ้าขุนมูลนายเพื่อขอความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ อันเป็นก้าวหนึ่งของการเริ่มเป็นระบบการจัดเก็บภาษีอากรในระยะต่อมา

จากลักษณะของการหารายได้และการเกณฑ์แรงงานมาใช้ในการพัฒนาประเทศ จนเริ่มก้าวเข้ามาสู่ระบบการเสียภาษีอากรให้กับรัฐข้างต้นเป็นเพียงการวิเคราะห์ถึงวิวัฒนาการของระบบภาษีของชาติไทย โดยอิงกับรูปแบบการปกครองเท่านั้น แต่ตามบทความนี้จะเน้นเฉพาะประวัติการจัดเก็บภาษีอากรในส่วนที่มีหลักฐานอ้างอิงได้ โดยเป็นหลักฐานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาว่า ประเทศไทยได้มีการพัฒนาในการจัดเก็บภาษีเป็นอย่างไรมาจนถึงปัจจุบัน

➤การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. 1763 - พ.ศ. 1893)

ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ราชอาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะพระองค์เป็นทั้งนักรบและนักปราชญ์ ทรงปกครองประเทศชาติได้เป็นปึกแผ่นและมีการขยายการค้าไปทั่วราชอาณาจักรและไปถึงต่างประเทศ จากความเจริญรุ่งเรืองและมีการประกอบการค้าทั้งในและนอกราชอาณาจักรในยุคสมัย ราชอาณาจักรสุโขทัยดังที่กล่าวมาข้างต้นปรากฏในศิลาจารึกซึ่งแสดงหลักฐานว่า มีการจัดเก็บภาษีอากรมาตั้งแต่ก่อนยุคพ่อขุนรามคำแหง คือข้อความตอนหนึ่งที่ว่า

เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง

เมืองสุโขทัยนี้ดี

ในน้ำมีปลาในนามีข้าว

เจ้าเมืองบ่เอาจังกอบในไพร่ลู่ทาง

เพื่อนจองวัวไปค้ำ

ขี่ม้าไปขาย

ใครจักค้าช้างค้า

ใครจักค้าม้าค้า

จากข้อความที่ว่าแต่เดิมมีการจัดเก็บจังกอบ จังกอบ หรือจกอบนี้ เป็นคำเดียวกัน เป็นภาษีชนิดหนึ่งที่เก็บ

จากผู้นำสัตว์และสิ่งของสินค้าไปเพื่อขายในที่ต่างๆ หรือหมายถึงภาษีที่เก็บจากสัตว์และสิ่งของที่นำเข้ามาจำหน่าย โดยวิธีเก็บจังกอบในสมัยนั้นจะเก็บในอัตรา 10 ชัก 1 และการเก็บนั้นมิได้เก็บเป็นตัวเงินเสมอไป คือเก็บเป็นสิ่งของแทนตัวเงินก็ได้แล้วแต่จะเก็บอย่างใดก็ได้สะดวก เพราะในสมัยนั้นวัตถุที่ใช้แทนเงินตรายังไม่สมบูรณ์ ในยุคสมัยนั้น ในการจัดเก็บจังกอบ รัฐบาลจะตั้งเป็นสถานที่คอยดักเก็บในสถานที่ที่สะดวก เช่นถ้าเป็นทางบก ก็จะไปที่ปากทางหรือทางที่จะเข้าเมือง ถ้าเป็นทางน้ำ ก็จะตั้งใกล้ท่าแม่น้ำหรือเป็นทางร่วมสายน้ำ โดยสถานที่เก็บจังกอบ เรียกว่า ขนอน ทั้งนี้ขนอนจะเป็นที่คอยเก็บจังกอบสินค้าทั่วไป ไม่เฉพาะเพียงการนำเข้าและขนออกนอกราชอาณาจักรเท่านั้น เพราะมีทั้งขนอนบก ขนอนน้ำ ขนอนชั้นนอก ขนอนชั้นใน และ ขนอนตลาด เป็นต้น

การจัดเก็บจังกอบเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนยุคสุโขทัย และได้ยกเลิกไม่เก็บจังกอบจากรายการเลขในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ในภายหลังจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงไม่มีหลักฐานว่า ในยุคสุโขทัยได้มีการจัดเก็บจังกอบจากรายการหรือไม่

➤การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการจารึกในประวัติศาสตร์ว่า เป็นยุคที่มีการจัดเก็บภาษีอากรรุ่งเรืองมาก การก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 1893 ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทอง ได้สร้างพระนครขึ้นที่ริมหนองโสน แล้วทำการราชาภิเษกทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดี ขนานนามราชธานีว่า กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ในช่วงตลอดอายุกรุงศรีอยุธยา เป็นเวลา 417 ปี บ้านเมืองมีทั้งความเจริญและความเสื่อม ในสมัยที่บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองมาก คือ สมัยสมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่ในบางรัชสมัยพระมหาธรรมราชาและพระเพทราชา

การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า ส่วยสาอากร ได้มีการแบ่งการจัดเก็บออกเป็น 4 ประเภท คือ จังกอบ อากร ส่วย และฤชา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. จังกอบ หรือ จังกอบ เป็นภาษีที่เรียกเก็บจากการชักส่วนสินค้า ที่นำเข้ามาจำหน่ายตามที่ได้อธิบายข้างต้น
2. อากร หมายถึง ส่วนที่เก็บจากผลประโยชน์ที่ราษฎรทำมาหาได้ในการประกอบการต่างๆ เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ฯลฯ หรือการได้รับสิทธิจากรัฐบาลไปกระทำการ เช่น ดมกลั่นสุรา เก็บของในป่า จับปลาในน้ำ ฯลฯ เช่น อากรค่านา อากรสวน อากรสุรา อากรค่าน้ำ เป็นต้น การเก็บอากรอาจจัดเก็บเป็นตัวเงินหรือเป็นสิ่งของ ถือเป็นภาษีที่จัดเก็บตามหลักผลประโยชน์ที่ได้รับจากรัฐไม่ทางตรงก็ทางอ้อม
3. ส่วย ความหมายของส่วย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงสันนิษฐานว่า คำว่า ส่วย
 - สิ่งของที่รัฐบาลเรียกรื้องเอาจากเมืองที่อยู่ภายใต้ปกครอง หรืออยู่ในความคุ้มครองเป็นค่าตอบแทนการปกครองหรือคุ้มครอง ส่วยตามความหมายนี้จึงมีลักษณะเป็นเครื่องราชบรรณาการ
 - เงินช่วยราชการตามที่กำหนดเรียกเก็บจากรายการชายที่มีได้รับราชการทหารเป็นรายบุคคล เนื่องจากสังคมไทยแต่ดั้งเดิม มีระบบเกณฑ์แรงงานจากรายการ โดยรัฐไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง แต่จะให้ความคุ้มครองทาง

กฎหมายเป็นการตอบแทน ทั้งนี้เดิมราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงาน จะมาประจำการเป็นเวลาปีละ 6 เดือน โดยผู้ที่ไม่มารับราชการเมื่อถึงเวรของตน จะต้องเสียส่วยเรียกว่า ส่วยแทนแรง เพื่อที่ราชการจะได้จ้างคนมาทำงานแทน ส่วยแทนแรง เพื่อที่ราชการจะได้จ้างคนมาทำงานแทน ส่วยแทนแรงนี้ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นเงินรัชชูปการในระยะต่อมา (รัชกาลที่ 6)

- เงินที่ทางราชการกำหนดให้ราษฎรร่วมรับภาระในการกระทำบางอย่าง เช่น เกณฑ์ให้ช่วยสร้างป้อมปราการ เป็นต้น
- ทรัพย์สินรกรกของผู้มรดกภาพซึ่งต้องถูกริบเป็นของหลวง อันเนื่องจากเกินกำลังของทายาทที่จะเอาไว้อาศัย สอย เป็นต้น

4. **อุษา** คือค่าธรรมเนียมที่ทางราชการเรียกเก็บจากราษฎรซึ่งได้รับประโยชน์จากรัฐเป็นการเฉพาะตัว เช่น ผู้ใดจะขอโฉนดตราสาร เพื่อมิให้ผู้อื่นบุกรุกแย่งชิงที่เรือกสวนไร่นา จักต้องเสียอุษาแก่รัฐ เป็นต้น อุษาที่สำคัญได้แก่ ค่าธรรมเนียม และค่าปรับทางการศาล

เมื่อพิจารณาตามลักษณะการจัดเก็บภาษีอากรข้างต้น จะเห็นว่าการจัดเก็บภาษีทั้งในรูปของการบังคับจัดเก็บจะได้รับประโยชน์ในทางอ้อม คือ กรณีจังกอบและส่วย ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือในรูป ที่ผู้ถูกจัดเก็บจะได้รับผลประโยชน์จากรัฐโดยตรง คือ อากรและอุษา

ในขณะเดียวกัน เมื่อมีการศึกษาค้นคว้าถึงวิวัฒนาการ ในด้านการบริหารงานจัดเก็บในสมัยกรุงศรีอยุธยา จะพบว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นช่วงเวลาที่มีการปฏิรูประบบการปกครองแผ่นดินครั้งใหญ่ ทั้งในด้านการวางระเบียบทางการคลัง การส่วยสาอากร ฯลฯ โดยพระองค์ได้ทรงแบ่งการบริหารการปกครองออกเป็น 4 ส่วน เรียกว่า จตุสดมภ์ โดยแต่ละส่วนมีหน้าที่ดังนี้

- **เวียง** เรียกว่า **นครบาล** มีหน้าที่ราชการปกครองท้องที่ และดูแลทุกข์สุขของราษฎรพลเมือง
- **วัง** เรียกว่า **ธรรมธิกรณ์** มีหน้าที่ว่าราชการศาลหลวง และว่าราชการอรรถคดีในพระราชสำนัก
- **คลัง** เรียกว่า **โกษาธิบดี** มีหน้าที่ราชการจัดการพระราชทรัพย์ เก็บส่วยสาอากรซึ่งเป็นผลประโยชน์แผ่นดิน

- **นา** เรียกว่า **เกษตรธิบดี** มีหน้าที่ปฏิบัติราชการเกี่ยวกับ เรื่องนาและสวน การเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร

ทั้งนี้โดยรูปแบบการบริหารงานของพระองค์ข้างต้น ได้ถูกใช้เป็นแบบอย่างรูปแบบการปกครองต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

➤ **การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2311 - พ.ศ. 2324) และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 ระหว่างพ.ศ. 2325-พ.ศ. 2394)**

การจัดเก็บส่วยสาอากรทั้ง 4 ประเภท ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้ถูกกำหนดเป็นรูปแบบการจัดเก็บต่อเนื่องมาจนถึงสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และตอนต้นรัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ รัฐบาลมีความจำเป็นต้องการเงิน

ในราชการมากกว่าแต่ก่อนพระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงการจัดเก็บภาษีเป็นผลให้เกิดการจัดเก็บภาษีขึ้นใหม่ 38 ประเภท ทั้งนี้โดยเป็นภาษีที่เก็บจากการพนัน และจากผลผลิตประเภทต่างๆ จำแนกได้ดังนี้

- บ่อนเบี้ย หอย ก.ข. ภาษีเบ็ดเสร็จ (เก็บของลงสำเภา)
- ภาษีของต้องห้ามทุกอย่าง (ได้แก่ อากรรังนก, ไม้กฤษณา, นอแรด, งาช้าง, ไม้จันทน์, ไม้หอม)
- ภาษีพริกไทย (เก็บจากผู้ซื้อลงสำเภา)
- ภาษีพริกไทย (เก็บจากชาวไร่ที่ปลูกพริกไทย)
- ภาษีฝาง
- ภาษีไม้แดง (เก็บจากผู้ซื้อลงสำเภา)
- ภาษีไม้แดง (เก็บจากผู้ขาย)
- ภาษีเกลือ
- ภาษีน้ำมันมะพร้าว
- ภาษีน้ำมันต่างๆ
- ภาษีกะทะ
- ภาษีต้นยาง
- ภาษีได้ชั้น
- ภาษีฟืน
- ภาษีจาก
- ภาษีกระแซง
- ภาษีไม้ไผ่ป่า
- ภาษีไม้รวก
- ภาษีไม้สีสุก
- ภาษีไม้ค้ำพลู
- ภาษีไม้ต่อเรือ
- ภาษีไม้ซุง
- ภาษีฝ้าย
- ภาษียาสูบ
- ภาษีปอ
- ภาษีคราม
- ภาษีเนื้อแห้ง
- ปลาแห้ง
- ภาษีเยื่อเคย
- ภาษีน้ำตาลทราย
- ภาษีน้ำตาลหม้อ
- ภาษีน้ำตาลอ้อย
- ภาษีสำรว
- ภาษีเตาตาล
- ภาษีจันอับ ไฟ เทียนไขเนื้อ
- ภาษีปูน
- ภาษีเกวียน โคต่าง
- และขนมต่างๆ
- ภาษีปู
- ภาษีเกวียน โคต่าง
- เรือจ้างทางโยง

และในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกอากรซึ่งเคยมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา 2 ชนิดคือ อากรรักษาเกาะ และอากรค่าน้ำ

นอกจากการกำหนดให้มีการปรับปรุงการจัดเก็บภาษี โดยการเพิ่มประเภทภาษีอากรที่จัดเก็บ 38 ประเภทข้างต้น พระองค์ยังได้กำหนดให้มีการปรับปรุงรูปแบบการจัดเก็บโดยการนำระบบเจ้าภาษีนายอากรมาใช้ กล่าวคือ ให้มีการจัดเก็บภาษีเป็นการผูกขาดโดยเอกชน ทั้งนี้เอกชนผู้ใดประสงค์จะรับเหมาผูกขาดการจัดเก็บภาษีประเภทใด ก็จะต้องเข้ามาประมูล ผู้ให้ราคาสูงสุดจะเป็นผู้ผูกขาดจัดเก็บ ซึ่งจะเรียกว่า เจ้าภาษีนายอากร รัฐบาลจะมอบอำนาจสิทธิขาดในการจัดเก็บภาษีอากรชนิดนั้นให้ไปดำเนินการ เมื่อถึงเวลากำหนด ผู้ประมูลจะต้องนำเงินภาษีอากรที่จัดเก็บมาส่งให้ครบจำนวนตามที่ประมูลไว้

ดังนั้น คำว่า ภาษี จึงเข้าใจว่าคงเกิดขึ้น ในรัชกาลที่ 3 นี้เอง โดยคาดคะเนกันว่า น่าจะมาจาก คำในภาษาแต้จิ๋วว่า ภาษี อันหมายถึง สำนักเจ้าพนักงาน ทำการเก็บผลประโยชน์แผ่นดินซึ่งตั้งขึ้นจากระบบเจ้าภาษีนายอากรนี้เอง คำว่าภาษีนี้นี้ จะใช้กับอากรที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 เพื่อให้ฟังดู แตกต่างจากอากรเก่าที่เคยจัดเก็บมาแต่โบราณ ดังที่ปรากฏในหนังสือพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายว่า "...

เกิดอากรขึ้นใหม่ๆ ได้เงินใช้ในราชการแผ่นดิน ดีกว่ากำไรค้าสำเภา อากรเหล่านั้นให้เรียกว่า ภาษี เพราะเป็นของที่เกิดขึ้นใหม่เหมือนหนึ่งเป็นกำไร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะให้เห็นว่าเงินเก่าเท่าใด เกิดขึ้นในรัชกาลของท่านเท่าใด... การบังคับบัญชาอากรเก่าใหม่เหล่านี้ จึงได้แยกออกเป็นสองแผนก อากรเก่าอยู่ในพระคลังมหาสมบัติ อากรใหม่ซึ่งเรียกว่า ภาษี อยู่ในกรมพระคลังสินค้า คงเรียกชื่อว่าอากรอยู่แต่ หวยจีน ก.ข. ซึ่งเป็นของเกิดใหม่แต่คล้ายกับอากรบ่อนเบี้ยของเดิม จึงคงเรียกว่าอากร แต่ก็คงยกมาไว้ในพวกภาษีเหมือนกัน"

➤การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 - พ.ศ. 2411)

ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีชาวต่างประเทศเข้ามาติดต่อค้าขายกับประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ได้ส่งเซอร์จอห์น เบาริง เจ้าเมืองฮ่องกง เป็นราชทูตเชิญพระราชสาส์น เข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีในปีพ.ศ. 2397 ทั้งนี้โดยมีข้อความของสนธิสัญญาทางด้านภาษีที่สำคัญประการหนึ่งคือ ให้มีการยกเลิกภาษีเบิกร่องหรือภาษีปากเรือที่เก็บตามสัญญา ฉบับปี พ.ศ. 2369 โดยให้เก็บภาษีขาเข้าแทน และให้เก็บในอัตราเพียงร้อยละ 3 ของสินค้าเท่านั้น ผลของสัญญานี้ได้ทำให้ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ที่ต้องเลิกเก็บค่าธรรมเนียมสินค้าขาเข้าออกอย่างแต่ก่อน ซึ่งในขณะนั้นรัฐบาลไทยจำเป็นต้องยอมทำสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกันกับประเทศในแถบยุโรปอีกหลายประเทศ เพราะขณะนั้นประเทศในแถบยุโรปมีแสนยานุภาพด้านกองทัพมาก และได้เข้ามามีอำนาจในเอเชียตะวันออก ดังนั้น เพื่อให้เป็นการคงรักษามอกราชไว้ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องทำสนธิสัญญาดังกล่าว รวมทั้งรัฐบาลไทยต้องยอมให้นานาประเทศมีการซื้อขายสินค้ากับราษฎรได้อย่างเสรี ทั้งนี้โดยให้เสียภาษีตามพิกัดอัตราที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา ทำให้ผลประโยชน์รายได้ภาษีของรัฐบาลตกต่ำลงเป็นอย่างมาก รัฐบาลในขณะนั้นจึงขาดแคลนเงินทุนเพื่อนำมาทำนุบำรุงให้ทันกับความเจริญของบ้านเมือง จึงได้กำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีประเภทใหม่ขึ้นอีก 14 ประเภท รวมทั้งได้นำภาษีเดิมที่เลิกจัดเก็บมาใช้ในการจัดเก็บใหม่ ดังนี้

- กำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีที่สร้างขึ้นใหม่ มี 14 ประเภท คือ

1. ภาษีฝิ่น	2. ภาษีสุกร	3. ภาษีปลาสด
4. ภาษีปลาทุ	5. ภาษีไหม	6. ภาษีจี๊ฉิ่ง
7. ภาษีผ้า	8. ภาษีหม้อหวด	9. ภาษีถั่ง
10. ภาษีเตาหล่อ	11. ภาษีมาดเรือโคลน	12. ภาษีแจว พาย โกลน
13. อากรพนัน	14. อากรมหรสพ	

- นำภาษีอากรที่ยกเลิกในรัชกาลที่ 3 กลับมาใช้ใหม่ 2 ประเภท คือ

1. อากรค่าน้ำ 2. อากรรักษาเกาะ

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของภาษีที่จัดเก็บใหม่ 14 ประเภทข้างต้นมีข้อสังเกตคือ แต่เดิมภาษีที่จัดเก็บในรัชกาลที่ 3 จำนวน 38 ประเภท จำแนกได้ว่าเป็นการจัดเก็บจากการพนัน และผลผลิตประเภทต่างๆ แต่ใน 14 ประเภทข้างต้น นอกจากมีการจัดเก็บจากผลผลิตต่างๆมากขึ้น เพื่อบูรณาการทางด้านรายได้ให้มากขึ้นแล้ว ยังมีการจัดเก็บภาษีเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ภาษีฝิ่น ภาษีปลาสด ภาษีปลาทุ และอากรมหรสพ รวมถึงการนำภาษีอากร

ที่ยกเลิกการจัดเก็บไปแล้ว เช่น อากรค่าน้ำ และอากรรักษาเกาะมาใช้ในการจัดเก็บ ทั้งนี้ โดยมีรายละเอียดวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภายในแต่ละลักษณะดังนี้

• **ภาษีฝิ่น**

จัดเก็บโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการจำกัดและควบคุมการคูดฝิ่นของประชาชน โดยแต่เดิมคนไทยถือว่าฝิ่นเป็นยาโรคชนิดหนึ่ง ต่อมากลายเป็นสิ่งเสพติดที่นิยมทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ 1-3 รัฐบาลถือว่า ฝิ่นเป็นสินค้าต้องห้ามโดยทางการ ได้ออกกฎหมายห้ามซื้อขาย แต่ได้มีการลักลอบซื้อขายฝิ่นกันอย่างมากมา ในสมัยรัชกาลที่ 4 รัฐบาลจึงตั้งให้มีการเก็บภาษีฝิ่น ทั้งนี้ภาษีฝิ่นที่จัดเก็บในครั้งนั้น จัดเก็บในลักษณะภาษีผูกขาดโดยให้ผูกขาดเป็นรายเมืองเหมือนอากรสุรา ต่อมาได้มีการยกเลิกการเสฟและค้าฝิ่น โดยเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2502

• **ภาษีปลาทูสด ปลาทู**

จัดเก็บจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเป็นภาษีที่เกิดจากการประมงของภาคเอกชน และได้รับสิทธิผูกขาดจากรัฐบาลต่อมา ได้มีการยกเลิกในปี พ.ศ. 2470

• **อากรมหรสพ**

อากรประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดเก็บรายได้จากผู้จัดมหรสพ ซึ่งมีรายได้ดีมากในสมัยนั้น อากรชนิดนี้เริ่มมีการจัดเก็บมาตั้งแต่สมัยพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเก็บจากการละเล่นต่างๆ และได้นำมาจัดเก็บใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยอากรมหรสพเป็นอากรผูกขาดนายอากรจะประมูลขอรับผูกขาดจัดแสดงและนำส่งรายได้ให้กับรัฐ

• **อากรค่าน้ำและอากรรักษาเกาะ**

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการนำการจัดเก็บอากรค่าน้ำ และอากรรักษาเกาะมาใช้ในการจัดเก็บอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากผลของการยกเลิกการจัดเก็บในสมัยรัชกาลที่ 3 ก่อให้เกิดผลกระทบที่สำคัญ คือ มีประชาชนพากันมาจับปลามากขึ้น ทำให้เป็นการทำลายพันธุ์ปลา และรัฐบาลต้องสูญเสียรายได้อันพึงได้จึงได้มีการนำกลับมาจัดเก็บอีกครั้ง สำหรับรายละเอียดการจัดเก็บอากรทั้ง 2 ประเภท มีดังนี้

- **อากรค่าน้ำ** เป็นการเรียกเก็บอากรจากการจับปลาในแม่น้ำลำคลอง หนองบึง ทะเล อากรค่าน้ำ มีทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม สำหรับกรณีอากรค่าน้ำเค็ม เป็นอากรผูกขาด รัฐบาลจะออกกฎหมายกำหนดอัตราอากรไว้เป็นมาตรฐานตามชนิดของเครื่องมือที่ทำมาหากิน

- **อากรรักษาเกาะ** เป็นการเก็บจากผู้หาไขจระเมียด (ไขฟองเต่าตนุ) บนเกาะในฝั่งทะเลตะวันออก โดยอากรชนิดนี้เป็นอากรผูกขาด ผู้ใดสามารถให้เงินประมูลสูงสุดแก่รัฐ ก็จะได้รับเป็นนายอากรดูแลผลประโยชน์ของเกาะที่รับผูกขาด การจัดเก็บอากรชนิดนี้มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติ ผลจากการยกเลิกในรัชกาลที่ 3 ทำให้เต่าตนุแถบชายฝั่งทะเลถูกจับไปมากจนเกือบสูญพันธุ์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงได้นำกลับมาจัดเก็บใหม่ อย่างไรก็ดี ในแง่ของการบริหารจัดการจัดเก็บ ในขณะนั้นมีการจัดเก็บที่ค่อนข้างกระจัดกระจาย มิได้อยู่ในหน้าที่การจัดเก็บของหน่วยงานที่มีการจัดเก็บภาษีอากรโดยตรง เช่น กรมพระคลังมหาสมบัติ จัดเก็บภาษีน้ำมันมะพร้าว ภาษีเสา อากรบ่อนเบี้ย อากรสวนนอกและอากรสวนใน ฯลฯ กรมพระกลาโหม จัดเก็บอากรสุรากรุงเทพฯ ภาษีเหล็กหล่อ อากรรังนก ฯลฯ กรมมหาดไทย จัดเก็บภาษีเรือโรงงาน ภาษีละคร ภาษีไม้ไฟ ฯลฯ กรมท่ากลาง จัดเก็บอากรสมพัสดร

พริกไทย ออกรักษาเกาะ ภาษีเบ็ดเตล็ด ฯลฯ กรมทำซ้ายจัดเก็บภาษีเกลือ กรมนาจัดเก็บอากรค่านา เป็นต้น

➤การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2453)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีพระราชปรารภว่า เงินภาษีอากรอันเป็นผลประโยชน์ของแผ่นดิน จัดเก็บกันไม่เป็นระเบียบกระจัดกระจายรั่วไหลไปมากมาย ในปี พ.ศ. 2416 จึงได้ตราพระราชบัญญัติสำหรับหอรัษฎากรพิพัฒน์ จุลศักราช 1235 และได้โปรดเกล้าตั้งสำหรับหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้น เพื่อเป็นสำนักงานกลางสำหรับเก็บเงินผลประโยชน์รายได้ภาษีอากรของแผ่นดินมารวมไว้ในที่แห่งเดียว มิให้แยกย้ายกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ดังที่เคยเป็นมาแต่ก่อน ให้หน่วยงานราชการทุกแห่ง นำส่งเงินผลประโยชน์เข้าสำหรับหอรัษฎากรพิพัฒน์เป็นรายได้แผ่นดิน ให้มีพนักงานบัญชีกลางสำหรับรวบรวมบัญชีผลประโยชน์แผ่นดิน และตรวจตราการเก็บภาษีอากรของหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นไปอย่างรัดกุม ไม่รั่วไหลดังแต่ก่อน ซึ่งนับเป็นต้นกำเนิดของกระทรวงการคลังในปัจจุบัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2418 ได้โปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติกรมพระคลังมหาสมบัติ จุลศักราช 1237 ตั้งกรมพระคลังมหาสมบัติ แยกงานการคลังออกจากงานการต่างประเทศ ซึ่งเวลานั้นรวมกันอยู่เป็นราชการในกรมท่า และต่อมาในปี พ.ศ. 2433 ได้ยกฐานะกรมพระคลังมหาสมบัติ เป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตามพระธรรมนูญ หน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติรัตนโกสินทร์ศก 109

ในด้านการจัดเก็บภาษี ได้โปรดให้เปลี่ยนแปลงวิธีการเก็บภาษีอากรเสียใหม่ จากระบบเจ้าภาษีนายอากรมาเป็นทางราชการเป็นผู้เก็บเอง โดยในช่วงแรกได้ทดลองให้เทศาภิบาลบางแห่งจัดเก็บภาษีอากรเอง ปรากฏว่าได้ผลดี สามารถจัดเก็บภาษีอากร ได้เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก จึงโปรดให้เลิกวิธีการเรียกประมูลรับเหมาผูกขาดเก็บภาษีอากรจากรายการ โดยสิ้นเชิง และให้เทศาภิบาลเก็บเองเหมือนกันหมดทุกมณฑล

ในด้านรายจ่าย พระองค์ได้ทรงวางพิทักษ์อัตราเงินเดือนให้แก่ข้าราชการตามตำแหน่งเป็นที่แน่นอนแทนเงินเบี้ยหวัดที่จ่ายแต่เดิม และยังพระราชทานเบี้ยบำนาญแก่ข้าราชการ เพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงเมื่อรับราชการไม่ได้แล้ว โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2439 พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำงบประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรกอันเป็นแบบฉบับที่จะต้องทำงบประมาณแผ่นดินขึ้น

นอกจากการปฏิรูปตามที่กล่าวมาข้างต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกภาษีชนิดที่เป็น โทษแก่ราษฎร และภาษีอากรบางประเภทที่ทำรายได้ให้กับรัฐบาล ไม่มากนัก และเป็นภาระแก่คนยากจน เช่น ภาษีอากรภายใน อกรบ่อนเบี้ย เป็นต้น (อกรบ่อนเบี้ย ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเลิกอกรบ่อนเบี้ย จ.ศ. 1249 (พ.ศ. 2430) โดยลดจำนวนบ่อนเบี้ยลงทุกปี และ ในที่สุดก็เลิกได้หมดทั้งราชอาณาจักร เมื่อปี พ.ศ. 2460 ในสมัยรัชกาลที่ 6) สำหรับบทบัญญัติของภาษีอากรที่ได้มีการตราขึ้นในรัชสมัยนี้ เป็นเพียงการแก้ไขปรับปรุงภาษีอากรที่มีอยู่แต่เดิมนั้น มิได้มีการเพิ่มประเภทภาษีขึ้นใหม่แต่อย่างใด

➤การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453 - พ.ศ. 2468)

รวมเงินผลประโยชน์ของแผ่นดิน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกกรมสรรพากรใน และข้าราชการกรมสรรพากรใน ซึ่งเดิมขึ้นอยู่กับกระทรวงนครบาล มาขึ้นอยู่ในบังคับบัญชากระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2458 เป็นต้นไป และต่อมาในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2458 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกกรมสรรพากรนอก ซึ่งแต่เดิมขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทยมาขึ้นกับกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และให้